

Restaurarea unui obiect textil săsesc, rochia cu bretele (busenkittel)

Daniela Beu¹

daniela_beu@yahoo.com

Keywords: *Transylvania, material, blous, embroidery, Busenkittel.*

Summary: *Its peculiarity is the introduction of the fine pleating of the material at the back which, after numerous and vast tacked thread, will be so tight to the bust that the cloth is stiff as a board. The skirt is distinguished by the beautiful folded strong material and it is worn over the bust, over a fine embroidered blouse. Busenkittel name is limited only to southern Transylvania as: "ewerschthimt" composed of two main parts: a breastplate and a skirt.*

Aducerea sașilor din Apus și colonizarea lor în Transilvania a fost un proces de durată și a început în jurul anului 1191 în zona Sibiului, procesul extinzându-se în timp și în alte zone. Cele mai vechi izvoare scrise despre costumele și îmbrăcămintea țăranelor din Transilvania apar în jurul secolului al XV-lea.

Sașii au trăit alături de populația românească din zonă, dar și-au păstrat tendințele conservatoare, mai ales la nivelul arhitecturii, costumului, obiceiurilor. Știind că "portul este o parte integrantă a culturii materiale a unui popor, el se dezvoltă pe fondul formelor moștenite din trecut și se adaptează după necesități transformându-se în decursul vremii"; așadar în decorarea costumului săsesc se remarcă ornamentele brodate care sunt nelipsite în compoziția șorțului alb, a iei, a batistei.

Spre deosebire de costumele românești care sunt bogate în motive decorative geometrice țesute în război, la sași se întâlnesc motive florale brodate, de inspirație renașteristă. Sunt frecvente imagini antropomorfe: păsări, cerbi, dispuse în fâșii orizontale strict delimitate și înconjurată de o diversitate florală de lalele și rodii. Broderiile erau realizate pe pânză de bumbac cu arnici roșu, ulterior galben, apoi alb.

Busenkittel – Descriere

Trăsătură caracteristică a acestuia constă în introducerea plisării fine la spate a materialului care la bust în urma nenumăratelor și întinșelor ațe înșălate va fi atât de strâmt încât pânza se întepenește precum o scândură. Fusta scoate în evidență frumoasa încrețire a materialului tare și este purtată peste bust, deasupra unei ii fine. Numele de Busenkittel se restrânge doar la sudul Transilvaniei sub denumirea de: „ewerschthimt” format din două părți principale: un pieptar și o fustă.

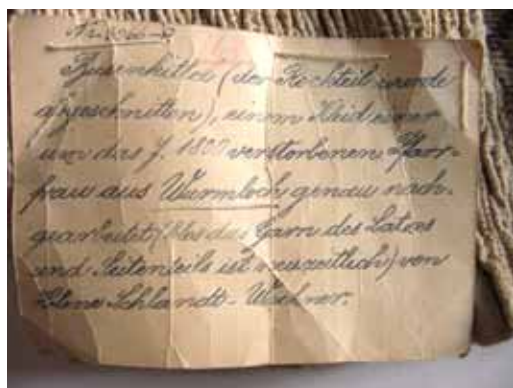
Cunoscându-se ca descompunerea unei haine mai lungi în două părți este de obicei un mijloc folosit dintr-un timp mai nou, din fericire prin aceasta s-a păstrat numele original al veșmântului și anume termenul de „Oberhemt”.

¹ Beu Maria-Daniela, restaurator, Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea.



Pentru documentarea acestei piese am recurs la cercetarea unor obiecte asemănătoare aflate în depozitul muzeului CNM Astra Sibiu, precum și a documentelor aflate în arhiva acestuia. O valoroasă piesă existentă în colecție este și un pieptar încutat prin aceeași tehnică cu vechime considerabilă, a cărei descriere a fost făcută de Cornel Irimie, în anul 1959.

„Pieptar de la o rochie cu bretele încrețită mărunț sub braț și în față cu broderie și spărtură cu motive romboidale în alb și cenușiu”.



Partea de jos este tăiată, lucrată după un model care a aparținut preotesei din Valea Viilor în jurul anului 1800. Piesă donată de Helene Schlandt-Wachner. Adăugat la acest pieptar este un document pe care scria „Bussenkittel (der Rochteil wurde abgeschnitten), einem kleideiner um das j 1800 verstorbenen pfarr = frau aus wurmloch genau nach = gearbeitet (blos das Garn des Latzes und Seitenteils ist neuzeitlich) von Helene Schland-Wachner”. Acesta a fost donat împreună cu piesa.

Piesa face parte din colecția CNM Astra Sibiu și a fost aleasă ca piesă pentru atestare. Lucrările de conservare au fost efectuate în cadrul Laboratorului de restaurare-textile ale aceluiași muzeu, ea face parte din categoria obiectelor foarte valoroase selectată în categoria tezaur”.



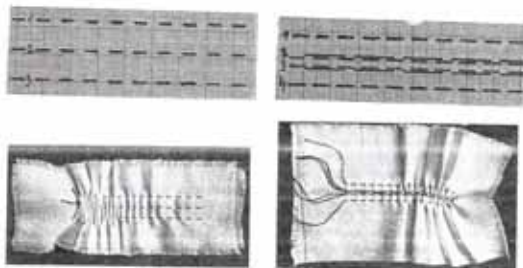
Descrierea obiectului

Piesa este confecționată din pânză de in, țesută în 2 ițe realizată în gospodăria țărănească, croită în clini. Este alcătuită din 10 clini cusuți între ei în punctul „pe muchie” cu fir de in, în culoarea materialului. Rochia are o formă conică dată de încrețiturile din partea superioară și este prevăzută cu două bretele brodate cu lână de culoarea roșie. Bretelele sunt aplicate peste încrețitură. Motivele sunt geometrice, stilizate în zig-zag. Partea de jos este prevăzută cu un tiv lat de 13 cm, îndoit spre interior și tighelit. Două treimi din circumferința tivului este cutat cu rol decorativ. La o analiză vizuală se observă că piesa a fost strâmtată față de tiparul original, în partea din față fiind adaptată altei măsuri.

Diagnostic

Piesa prezintă depuneri de praf și murdărie pe toată suprafața, prezența unor pete galbene în partea din față a piesei, desprinderi ale broderiei și fragilitatea firelor de lână.





Fotografii

S-au efectuat fotografii înainte de restaurare, în timpul operațiilor de conservare și după terminarea operațiilor de conservare și restaurare.

Analize și teste de laborator

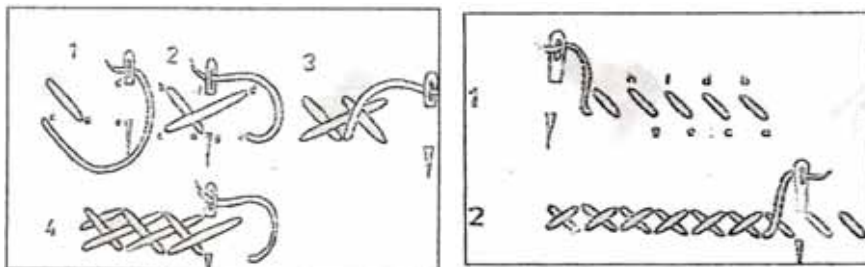
S-au efectuat analize microchimice pentru determinarea naturii petelor, conform buletinului de analiza nr. 217/2006 se datorează unui material gras, probabil de proveniență alimentară, examinare microscopică pentru determinarea tipurilor de fibre utilizate în confecționare, care, conform buletinului de analiza nr. 230/21.07.2006, avem pentru țesătura de bază in, iar pentru broderie, fir de lână și fotografii digitale.

Studiu tehnic al piesei

Sistemele de împodobire folosite la realizarea acestei piese sunt:

Broderie pe pânză de in

Broderie pe crețuri



Dacă pentru broderia pe pânză de in folosim cele 2 puncte „punctul cruciuliță” și punctul „în pleată”, foarte răspândite în cusăturile de motive românești și săsești, „broderiile pe crețuri” sunt prețioase elemente de decor având și o funcție practică aceea de a încreți pânză realizându-se cute egale și foarte dese (bine strânse) pentru a se putea coase pe suprafața lor motive ornamentale în stil geometric și floral, de-a lungul piesei de la un capăt la altul pășind peste sau introducând acul printre crețuri.

Vechimea și geneza tehnicii de cusut

Cusutul pe muchiile cutelor este o tehnică evoluată din cele mai complicate, realizată în mai multe etape succesive:

- a) Încrețul elementar
- b) Orditul-cusutul urzit pe fir
- c) Umplut (umplerea ornamentelor)

Primele două etape, încrețitul, cusutul urzit pe fir, se întâlnesc pretutindeni pe teritoriul României, diferind cromatică în funcție de vârsta purtătoarei.

Ultima etapa se practică numai în cazul motivelor „întrerupte” în Sudul Transilvaniei, Oltenia, Muntenia.

Se pot delimita trei etape corespunzătoare celor 3 momente:

1) Primul: „Încrețul” poate fi considerat străvechi, deoarece a fost folosit spre a forma (strânge) gura cămășii.

2) Al doilea: „Orditul” a fost rezultatul unei asamblări între cusutul urzit pe fir, practicat de populația băștinașă de pe teritoriul patriei noastre cu o tehnică mai veche, cunoscută sub numele de Gereihsel, venită din Occident direct ca o decorație de proveniență orășenească

3) „Umplerea puilor-ornamentelor”- fiecare motiv se coase pe loc, după aceea se avansează mai departe pentru a se lucra „puiul” următor.

Relațiile economice de schimb foarte strânse, în mare parte de ordin pastoral, au înlesnit apariția acestei tehnici într-o serie de sate din Oltenia și Muntenia.

Diferențieri etnoculturale

În portul săsesc la broderia pe muchiile cutelor se constată preferința pentru firul alb, la români împodobirea aceasta s-a realizat într-o cromatică variată: negru, roșu, violet, vânat.



În broderia românească s-a dezvoltat o variantă tehnică și ornamentală proprie, păstrând procedeele de încrețire și strângere a crețurilor cu un ac, româncele nu au aplicat peste crețuri broderia plină și completată cu un decor în alb sub formă de viespe ca săsoaicele, ci o tehnică autohtonă, de cusut mai veche prezentă în întreg portul popular românesc.

Semnificativă este constatarea lui Julius Bielz după care varianta românească a cusutului urzit a fost împrumutată la rândul ei de sașii din zona Bistriței de la români.

Operații de restaurare și conservare

S-a efectuat curățirea uscată a piesei prin desprăfuire cu perii moi și cu aspiratorul de mică putere, apoi s-a trecut la operațiile premergătoare curățirii umede și anume: înșăilarea tivului pentru menținerea cutelor decorative, copierea motivelor din ornamentații pe hârtie milimetrică, croiul rochiei, testul de culoare, încercarea de estompare a petelor din țesătura de bază, consolidarea broderiei de lână.



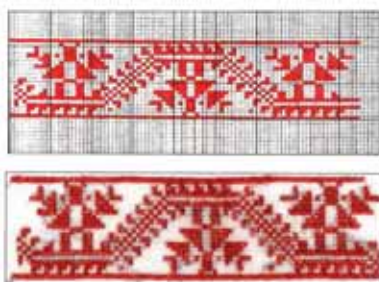
După aceste operații a urmat curățirea umedă prin imersie a piesei. În efectuarea acestei operațiuni trebuie avut în vedere: Ph-neutru, spumarea redusă și folosirea unei ape moi, deoarece caracterul este ireversibil.

S-a folosit detergentul natural Radix Saponaria, iar în ultima baie de clătire s-a adăugat acid acetic 2% și glicerina 1% pentru fixarea mai bună a culorilor și emolierarea fibrelor.

Piesa a fost uscată pe suprafață orizontală (suport) cu posibilitatea de aerisire.



În urma propunerilor din cadrul comisiei s-a hotărât executarea unei replici a broderiei de pe bretele pe un material compatibil cu originalul pentru a nu se pierde modelul, revenirea la starea inițială acolo unde a fost strâmtată.



Broderia fiind fragilizată se va acoperi cu un strat transparent de borangic.

Pentru executarea acestor intervenții s-au folosit materiale compatibile, respectiv fir de lână vopsită în culori asemănătoare cu cele identice roșu-vișiniu, fir de in și krepelină (mătase naturală).

Indicații la modul de păstrare

Depozitarea piesei se va face în plan orizontal, întinsă se va feri de lumină și praf prin executarea unei huse. Se păstrează în depozit cu microclimate controlat T=18c UR 55-60%

Modul de expunere

Piesa a fost expusă în cadrul expoziției cu tema: „Conservarea și Restaurarea Obiectelor de Patrimoniu” din anul 2009, desfășurată la Sibiu. Etalarea a fost făcută pe un manechin într-o vitrină de sticlă.



Bibliografie

- Bănățeanu 1966 Tancred Bănățeanu, *Portul Popular din Maramureș*.
Dogaru 1984 Dogaru Ortansa, *Ornamentica și croiul costumului popular*, f. 1.
Moise, Klush 1978 Moise Ilie, Klush, Hoest *Portul popular din județul Sibiu*, Sibiu, 1978.
Schullerus 1906 Schullerus, Adolf, *Scurt tratat de etnografie săsească*.
Tomida 1972 Tomida, Ecaterina, *Cusăturile și broderiile costumului popular*, București.
*** 1974 *Țara Bârsei*, vol. II, București.

Anexe

Complex Național Muzeal "ASTRA" - Sibiu
Departament Conservare Restaurare
Compartiment Investigatii Chimice

Număr buletin
217/ 06
Data: iulie 2006

BULETIN DE ANALIZĂ

Obiectul analizei: Rochie săsească - Rupea

Număr inventar: 2082-P

Determinări solicitate: natura petelor

Analize efectuate: examinări microscopice, teste microchimice, microfotografii digitale

Rezultate:

Murdărie aderentă în strat subțire pe toată suprafața rochiei. Local, în zona poalei, colorări ocru-galben deschis de formă neregulată, de natură organică, probabil de proveniență alimentară (colorația se observă mai intens pe fibrele de pe fața obiectului, nu pătrunde prin toată țesătura decât în puține locuri). Fibrele prelevate de la suprafața zonei pătate prezintă o reacție slabă la testul pentru lipide, deci fibrele sunt acoperite numai de mici cantități de material gras.

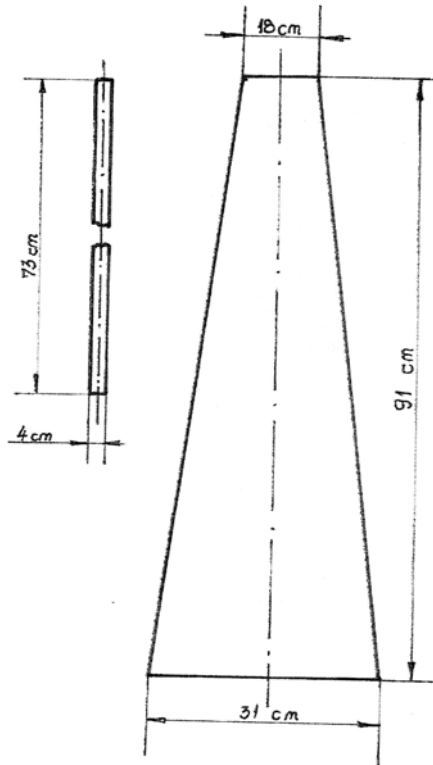


Cantitate redusă de spumă stabilă formată la suprafața probei la efectuarea testului pentru materiale grase cu NH_3 25% și H_2O_2 30%

Întocmit :

Guttmann Márta
expert investigații fizico-chimice

TIPARUL ROCHIEI



COMPLEXUL NAȚIONAL „ASTRA”-SIBIU
DEPARTAMENTUL DE CONSERVARE - RESTAURARE
LABORATOR INVESTIGAȚII BIOLOGICE

BULETIN DE ANALIZĂ NR. 230 DATA 21-07-2006

DENUMIREA PIESEI... ROCHIE SĂSEASCĂ - RUPEA
NUMĂR DE INVENTAR... 2082... COD COLECȚIE... P...

Nr. crt.	Determinarea solicitată	Analiza efectuată	Rezultatul analizei	Observații
1	Tip fibre textile utilizate în confecționare.	Examinare microscopică probelor (lână, șnur, bina-culor). Examinare microscopică probelor.	Tip fibre textile utilizate în confecționare: in broderie: lână.	

Întocmit: biolog ILEANA CHIRTEA

FISA ANALITICA DE EVIDENTA PENTRU BUNURI CULTURALE MOBILE (F.A.E.)									
1 Referinta	2 HCM	3 Nr FAE	881						
4 Cod destinatar	6966500		ROCHIE		Domeniu ETN.				
5 Tip categorial			ROCHIE CU BRETELE		Definitor: CRM. "ASTRA" SIBIU.				
6 Titlu / Tip specific / Tezaur / Sinonimi / Denumire populara									
7 Autor, scoala - atelier / Emitent / Epoca, cultura	SASII, TRANSILVANIA, BEIA, RUPEA								
8 Provenienta / Atelier monetar									
9 Datare	6: 119		10 Datare		NU				
11 Loc descoperire / Loc colectare / conditii colectare	5: BEIA, RUPEA, BEAȘOV								
12 Material tehnica	PANA DE CAMPER, JESATURIA 12A DOUA IITE								
13 Dimensiuni	L: 141 cm, LA: 156		14 Inscriptii		NU		15 Marca		
16 Nr piese componente	NA		17 Semnificatie patrimoniala		NU		18 Marca		
18 Nr clasa alb - negru			19 Nr inv		20821-7		19 Stare conserv		
20 Valoare nominala			21 Nr inv		20821-7		19 Stare conserv		
1 Inform. nume / data	SIMONA MACIEA		Semnatura		S. Maciea				
21 Inform. nume / data	15.12.104								

20-2-52 Format x52

22 Virsta	23 Sex	24 Nr ex	25 Preparate
26 Tehnici de preparare			
27 Mod de conservare	35 Piese 36 Piese 37 Piese 38 Desen		
28 Statuie arh. / Zona etnie / Biotop, strat geologic	39 Mod dehnere 40 Pret achizitie 41 Data intrarii 42 Loc de pastrare		
29 Data descoperire / Data colectarii	43 Restaurare 44 Conservare 45 Lucrat in 46 Valorificare		
30 Sti / descoperit de / Determinat de	47 Extinderi 48 Anexe		
31 Cond. descoperire / Rezult. de			
32 Colectii, personalitati, evenimente / Colectat de			
33 Cuvinte cheie	ETN; MOTIVE IN PIG-PAIG CU ROȘU		
34 Descriere, decor	ROCHIE CU BRETELE, PARTEA DE SUS UNICATE, PREZINTA CU DOUA BRETELE BRONZATE, CU LANA ROSIE MOTIVATA IN PIG-PAIG CU ROȘU. PARTEA DE JOS ESTE PREZINTA CU UN TIP DE LANA		
Bibliografie, mențiuni speciale:			

<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>										8.		9. 20827/2488B	
FIȘA DE CONSERVARE Nr. 3501										10. L=1/2a		11.	
1. ROȚIE cu BLETELE (SĂS.)		2. BĂIA, FURCĂ		3. COMPLEXUL NAȚIONAL MUZEAL "ASTEC" SIBIU						15.			
4.		5. ERGATRE POPULATĂ		6. SOLID IN 1990		7. OBIECT DE POZIT							
12. - CONFECTIONATĂ DIN CÂNEPĂ - PARTEA SUPERIOARĂ ÎNCEȘITĂ ȘI CU DOUA BLETELE BRODATE CU CÂNĂ. - MOTIVE ÎN TIF-ȚAF CU ROȘU. - PARTEA ÎNFERIOARĂ CU UN TIF LAT.													
13. - UZULĂ FUNCȚIONALĂ - FOAȘĂ BRODEATĂ - DEPUȘI DE PRAF PE SUPRAFAȚA PĂȘII.													
14.													

16. - PÂNȚĂ DE CÂNEPĂ - ÎNCEȘITĂ ÎN 2 ÎTE - ÎNCEȘIT, BRODAT - TIF - CÂNĂ - CROȘATĂ: ALB, ROȘU.			23.		
17.		18.		19.	
20. - CÂNĂ ALBĂSTRĂ, ETANȘUL ȘI, CÂNEA A IV. T. - PIEȘĂ ETALATĂ PE VITEAS ÎN ASTEC. - ÎLUMINAT NATURAL ȘI ARTIFICIAL (FLUORESCENȚĂ) DE ÎNȚĂȘITATE PĂȘII. - FACTORI DISECULINATĂ ÎNȚĂȘITATE MUZE.			24.		
21. - CONȚINUT DE PĂȘII: BUNE.					
22.			25.		26.
			27.		28. 13. XII 2006
			29. MARE A. MARE LA CONSERVATIE		
			NOTA		SIBIU
					Logos